

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2025

2/3-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз ғәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

Нөкис

*Қарақалпақстан Республикасы мектепке шекемги хәм мектеп билимлендириўи
министрлиги, Қары Ниязий атындағы Тәрбия педагогикасы миллий институты
Қарақалпақстан филиалы*

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ	Сабит НУРЖАНОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ	Захия НАРИМБЕТОВА
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ	Хушбоқ НОРБЎТАЕВ
Сапардурды АБАЕВ	Ойниса МУСУРМОНОВА
Адхамжон АБДУРАШИТОВ	Уролбой МИРСАНОВ
Хайрулла АЛЯМИНОВ	Сафо МАТЧОН
Мавлюда АЧИЛОВА	Шукурилло МАРДОНОВ
Азизжан АБДАЗИМОВ	Абдулхамид МИРЗАЕВ
Шухрат АБДУЛЛАЕВ	АбдимураТЕСЕМУРАТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ	Даулетназар СЕЙИТКАСЫМОВ
Злийха ОРАЗЫМБЕТОВА	Қалыбай ПРИМБЕТОВ
Мансурбек ОНГАРОВ	Раъно ОРИПОВА
Алишер АЛЛАМУРАТОВ	Бахтиёр РАХИМОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ	Норим РАХМАНОВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ	Муқаддас РАХМАНОВА
Марифжон АХМЕДОВ	Светлана СМЕРНОВА (Москва, Россия)
Гулзабира БАБАШЕВА	Тажибай САПАРБАЕВ
Умида БАҲАДИРОВА	Мухаббат САЛАЕВА
Фархад БАБАШЕВ	Гўзал СОДИҚОВА
Гулзода БОЙМУРОДОВА	Улбосын СЕЙТЖАНОВА
Гулбахар БЕКИМБЕТОВА	Амина ТЕМИРБЕКОВА
Комил ГУЛЯМОВ	Нурзода ТОШЕВА
Маманазар ДЖУМАЕВ	Қуанишбек ТҮРЕКЕЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ	Тажибай УТЕБАЕВ
Дилдора ДАВРОНОВА	Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Алишер ЖУМАНОВ	Амангелди ҚАМАЛОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА	Тажикал ҚУДАЙБЕРГЕНОВА
Холбой ИБРАГИМОВ	Ойбахор ШАМИЕВА
Шохида ИСТАМОВА	Ризамат ШОДИЕВ
ВОХИД КАРАЕВ	Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз,Қазақстан)	Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Сарсенбай КАЗАХБАЕВ	Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Мохира КУВВАТОВА	Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Джавдод ПЎЛАТОВ	Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Меруерт ПАЗЫЛОВА	Гулрухсор ЭРҒАШЕВА
Пердебай НАЖИМОВ	Гавхар ЭШЧАНОВА
Асқарбай НИЯЗОВ	Қонысбай ЮСУПОВ
	Гулара ЮСУПОВА

МАЗМУНЫ

ТИЛ ХАМ ӘДЕБИЯТ

Shirinqulova Sh.M. Tibbiy atamashunoslikni shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari	7
Pulatova Sh.S. Fransuz va o'zbek tillarida tibbiyot terminlarining leksik semantik tasnifi	11
Jumayeva G.A. Raqamli ta'lim texnologiyalarining chet tilni o'qitishdagi samaradorligi	15
Maxkamov Z.N. Ingliz tilini o'qitishda animatsiya texnologiyasini integratsiyalash: vositalar, texnikalar va natijalar	23
Urazboyeva S.O. Fonetik va orfografik mashqlar o'quvchilar faoligini oshirishda muhim vosita	28
O'razova M. Ingliz tilida amaliy san'at terminlarining leksik xususiyatlari	34
Mustafoyeva S.J. Nemis tili o'rgatishda talabalarining motivatsiyasini oshirish usullari	40
Axmedova U.K. Ingliz tilini o'qitishda talabalarining til ko'nikmalarini loyiha texnologiyasi orqali rivojlantirish	44
Bekchanova X.J. Ingliz tilini tibbiyot talabalariga o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish	49
Аташова Ф.Д. Роль и адекватность перевода в современной литературе	53
Мухаммедова О. А. Обучение лексике студентов-медиков, изучающих иностранные языки	60
Абдужабборов Б. Э. Некоторые общие вопросы теории заимствования в русском языке	64
Шарипова Х. Д. Педагогические основы формирования идеи родины у студентов на занятиях русского языка	73
Холикулова Н. Т. Влияние цифровых технологий на обучени профессиональной медицинской лексике	80
Камолова Г. Интегративный подход в обучении русскому и иностранному языку студентов медицинских вузов	86
Saydullayeva M.A. Immersive learning environments to use the target language for daily communication	92
Tashxodjayeva P.B. Improving of the medical student's for preparing effective communication and assessing its results	97
Jumayeva D.B. Morphological and syntactic characteristics of punctuation in uzbeki	105
Khabibullina L.J. Characterizing habituality	110
Normamatova D. Interrogative sentences are different in uzbek and english languages	120
Imamova G.Z. Developmental trajectories of second language learner classroomengagement: do students' task value beliefs and teacher emotional Support matter?	131
Sadikova M.B. The most effective interactive methods for teaching english	134

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Токаева Х.Б., Бердибаева Д.М. Аралыктан оқытыўдын түрли моделлери	139
Каримова К.Д. Халқ педагогикаси орқали ёшларда ватанпарварлик ғоялари ва миллий қадриятларимизни шакллантиришнинг таълим-тарбиядаги аҳамияти	143
Boltiboyev Sh.K., Axmedov D.A. O'qitish jarayonini neyron tarmoqlari orqali samaradorligini oshirish	148
Bayniyazov A.I. Mediatarbiyaning falsafiy va metodologik asoslari ("madaniyatlar aloqasi" falsafiy konsepsiyasi asosida)	154
Jobborov A. M., Meliyev M.S. O'zbekiston maktablarida ekologik madaniyatni rivojlantirish tajribalari	162
Abdikarimova F.B. Bo'lajak pedagoglarda tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda xalqaro tajribalar va innovatsion yondashuvlar	167
Xayitova M.N. Tuban o'simliklar modulini o'qitishda innovatsion metodlarning o'rni va pedagogik samaradorlikka erishishning yechimlari	173

Abdunazarova Z.Sh. Microbiology va virusologiya fanini o'qitishda kreativ yondashuvning o'rni	179
Burxonova M.M. Biotexnologiyani o'qitishda innovatsion metodlarning ahamiyati	184
Axmedova G.F. Teatr pedagogikasi vositasida talaba-yoshlarda badiiy-kreativlik kompetensiyalarini rivojlantirishning shakli, uslub va vositalari	190
Matmuratov A.A. Farididdin Attorning hayoti, ilmiy faoliyati va pedagogik g'oyalarining retrospektiv tahlili	198
Mirsagatova U. Z. Mustaqil ta'limni tashkil qilish(rus tili fani misolida)	202
Barotova Sh. B. Gender yondashuv asosida bolalarni kasbga yo'naltirishda oila va maktab hamkorligini yo'lga qo'yish	206
Axatqulov A. A. Pedagogik psixologiya va didaktika nuqtai nazaridan tadqiqotchilik kompetensiyasining mazmuni va tarkibiy qismlari	210
Turakulova V.X. Zamonaviy global ekotizimdagi muammolar va ular bilan bog'liq holda yosh avlodning ekologik kompetensiyasini rivojlantirish zarurati	214
Jabborova M. Sh. Til o'rgatishda interfaol metodlarni yo'li	218
Isayeva D. Talabalarda sanogen refleksiyani rivojlantirishning metodologik asoslari	221
Zaynidinova Z. Talabalarni kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik shart –sharoitlari	225
Собиров Д.Т. Методика создания самостоятельных обучающих задач студентов по предметам, совершенствующим педагогические теоретические знания	229
Сиддикова Ш.А. Современные стратегии формирования естественнонаучной грамотности (science) в школьном обучении	233
Расулова Н.Ю. Когнитивные процессы в цифровую эпоху: как ии влияет на внимание и принятие решений	236
Расулова Н.Ю. Использование смешанного обучения для развития цифровых компетенций будущих инженер-педагогов	241
Tojiboyeva G.R. Boshlang'ich ta'limda ilmiy-tadqiqot ishining asosiy bosqichlari va ularning mazmuni	252
Kurbanova F.K. Methods of developing intercultural competence in students	258

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУЎХЫЙЛЫҚ ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Xaydaraliyev X. X. Vatanparvarlikning mazmun-mohiyati, axloqiy me'zonlari va ilmiy-konseptual asoslari	274
Nishonov X. X. Ma'naviy-ma'rifiy jarayonlarni boshqarish modellari va tamoyillari	280
Matnazarova K.O., Otaboeva Sh. F. Mutafakkir allomalar asarlarida komil inson tarbiyasi	285
Bo'tayeva N.A. Komil g'azallarida islom falsafasining badiiy talqini	291
Abdullayev A.A. Bo'lajak o'qituvchilarni ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlashning nazariy asoslari	296
Shokhida M.A. Developing the pragmatic, communicative and cultural competencies of students in the non-philological (history) education field based on authentic texts	300

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Shodmanova Sh. K. Kimyo fanini samarali o'rganishda refleksiyaning o'rni	306
Bekmurodova M.B. Nazariy mexanika fanini o'qitish jarayonida dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanishning imkoniyatlari	312
Muhammadova D.A. Molekulyar fizika fanini o'qitishda kreativ kompetentlikni rivojlantirishda raqamli ta'lim vositalardan foydalanish	320
Jo'rayev H.O., Fayziyeva X.A. Mexanika fanini o'qitishda qo'llaniladigan zamonaviy web-platformalar tahlili (google classroom, moodle, edmodo, khan academy va boshqalar)	327

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ILMIY-TADQIQOT ISHINING ASOSIY BOSQICHLARI VA ULARNING MAZMUNI

Tojiboyeva G.R.

*Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Chirchiq davlat pedagogika universiteti*

Tayanch so'zlar: ilmiy-tadqiqot, boshlang'ich ta'lim, metodologiya, eksperiment, nazariy asos, tahlil, xulosa.

Ключевые слова: научные исследования, начальное образование, методология, эксперимент, теоретическая основа, анализ, вывод.

Key words: scientific research, primary education, methodology, experiment, theoretical basis, analysis, conclusion.

РЕЗЮМЕ:

Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim tizimida olib boriladigan ilmiy-tadqiqot ishlarining mazmuni, asosiy bosqichlari hamda ularni samarali tashkil etish yo'llari ko'rib chiqilgan. Ilmiy izlanish metodologiyasi, eksperimental ishlar va natijalarni tahlil qilish jarayonlari bo'yicha nazariy va amaliy yondashuvlar tahlil qilingan.

РЕЗЮМЕ:

В статье рассматриваются содержание, основные этапы и пути эффективной организации научных исследований в системе начального образования. Анализируются теоретические и практические подходы к методологии научных исследований, экспериментальной работы и процессы анализа результатов.

SUMMARY:

This article examines the content, main stages and ways of effectively organizing scientific research in the primary education system. Theoretical and practical approaches to the methodology of scientific research, experimental work and the processes of analyzing results are analyzed.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'qituvchisining ilmiy izlanishga tayyorligi muhim kompetensiyalardan biri hisoblanadi. Ilmiy-tadqiqot faoliyati nafaqat fan rivoji, balki o'quvchi shaxsini to'laqonli shakllantirish, ta'lim mazmunini boyitish hamda pedagogik texnologiyalarni takomillashtirishga xizmat qiladi. Shu bois, boshlang'ich ta'lim yo'nalishida olib boriladigan tadqiqot ishlarining asosiy bosqichlarini chuqur o'rganish muhim masaladir.

1. Muammoni aniqlash va mavzuni tanlash

Ilmiy izlanish boshlang'ich bosqichida dolzarb muammoni aniqlash, uni ilmiy asosda tahlil qilish va shu asosda mavzu tanlash amalga oshiriladi. Mavzu tanlashda quyidagi mezonlar e'tiborga olinadi:

- dolzarblik darajasi;
- nazariy va amaliy ahamiyati;
- o'rganilganlik darajasi;
- yangilik elementi mavjudligi.

Masalan, "Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy fikrlashini rivojlantirishning metodik asoslari" mavzusi hozirgi kunda dolzarb hisoblanadi.

2. Maqsad, vazifalar, obyekt va predmetni aniqlash

Ilmiy ishda asosiy maqsad tadqiqot yo'nalishini belgilaydi. Ushbu bosqichda quyidagilar aniq belgilanadi:

Maqsad – ilmiy muammoni hal etish yo'li;

Vazifalar – maqsadga erishish uchun bosqichma-bosqich yechiladigan masalalar;

Obyekt – o'rganilayotgan pedagogik jarayon;

Predmet – ushbu jarayonning muayyan jihati;

Gipoteza – taxminiy ilmiy yechim.

3. Nazariy asoslar va adabiyotlar tahlili

Nazariy bosqichda mavzu doirasida mavjud adabiyotlar, ilgari olib borilgan tadqiqotlar o'rganiladi. Ilmiy manbalarni chuqur tahlil qilish orqali quyidagilar aniqlanadi:

mavzuning ilmiy-nazariy asoslari;

ilgari qo'llanilgan metodik yondashuvlar;

ilmiy bo'shliqlar va muammo tahlili.

Adabiyotlar tahlili tadqiqotning asosli va uzviy shakllanishini ta'minlaydi.

4. Tadqiqot metodikasini ishlab chiqish

Ilmiy-tadqiqotda qo'llaniladigan metodlar tanlanadi: kuzatish, suhbat, so'rovnoma, tajriba, test sinovlari va h.k. Shuningdek, eksperimental ishlar rejasi ishlab chiqiladi:

tajriba guruhi va nazorat guruhi shakllantiriladi;

pedagogik ta'sir vositalari ishlab chiqiladi;

mezon va ko'rsatkichlar aniqlanadi.

5. Tajriba-sinov ishlarini o'tkazish

Amaliy bosqichda ilgari ishlab chiqilgan metodikalar sinovdan o'tkaziladi. Boshlang'ich ta'lim muassasalarida:

pedagogik eksperimentlar o'tkaziladi;

dastlabki va yakuniy natijalar solishtiriladi;
ilmiy gipotezaning amalda tasdiqlanish darajasi aniqlanadi.

Bu bosqichda ma'lumotlar yig'ish, ularni qayta ishlash va statistik tahlil muhim o'rin tutadi.

6. Natijalarni tahlil qilish va xulosalar chiqarish

Ilmiy tadqiqotning eng muhim bosqichi — olingan natijalarni tahlil qilish va xulosalar chiqarishdir. Quyidagi jihatlar aniqlanadi:

ilmiy gipotezaning to'g'riligini tasdiqlash yoki rad etish;
aniqlangan yangiliklar va amaliy tavsiyalar;
ilmiy va metodik natijalarning dolzarbligi.

"Boshlang'ich ta'limda ilmiy-tadqiqot ishining asosiy bosqichlari va ularning mazmuni" mavzusida so'rovnoma asosida tadqiqot olib borish mumkin va bu usul ayniqsa boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ilmiy faoliyatga tayyorligi, munosabati, ehtiyojlari va muammolarini aniqlashda foydalidir.

Quyida so'rovnoma asosida olib boriladigan tadqiqot namunasi (maqsadi, yo'nalishi, savollar namunasi va ishlov berish yo'llari bilan) keltiriladi:

Tadqiqotning maqsadi:

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ilmiy-tadqiqot ishlariga bo'lgan munosabati, tayyorgarlik darajasi va duch kelayotgan muammolarini aniqlash.

Tadqiqot obyekti:

Boshlang'ich ta'lim sohasida faoliyat yuritayotgan o'qituvchilar va pedagogika yo'nalishidagi talabalar.

Tadqiqot predmeti:

Ularning ilmiy-tadqiqot ishlariga tayyorgarligi, bu boradagi ehtiyojlari va mavjud muammolari.

So'rovnoma shakli (anonim):

1. Sizning hozirgi lavozimingiz:

- a) Boshlang'ich sinf o'qituvchisi
- b) Pedagogika yo'nalishida tahsil olayotgan talaba
- c) Metodist / ilmiy rahbar

2. Siz ilgari ilmiy-tadqiqot bilan shug'ullanganmisiz?

- a) Ha
- b) Yo'q
- c) Hozir shug'ullanmoqdaman

3. Ilmiy-tadqiqotning qaysi bosqichi siz uchun eng qiyin bo'ladi? (bir nechtasini tanlashingiz mumkin)

- a) Mavzu tanlash
- b) Maqsad va vazifalarni belgilash

- c) Adabiyotlar tahlili
- d) Tadqiqot metodikasini ishlab chiqish
- e) Tajriba-sinov ishlarini o'tkazish
- f) Natijalarni tahlil qilish

After the music theory is fully mastered in the circle, it is more appropriate to continue the subject of harmony.

4. Siz ilmiy tadqiqot olib borishda quyidagilardan qay darajada foydalanasiz? (1 — foydalanmayman, 5 — juda faol foydalanaman)

- Ilmiy maqolalar
- Internet manbalar
- Darslik va o'quv qo'llanmalar
- Tajribali ustozlar maslahatlari
- Kurslar / seminarlar

5. Sizning fikringizcha, boshlang'ich ta'limda ilmiy izlanishlar nega muhim? (Ochiq savol)

6. Ilmiy tadqiqot olib borishda duch kelayotgan asosiy muammolaringiz:

- a) Vaqt yetishmasligi
- b) Yetarli bilim va ko'nikmalar yo'qligi
- c) Metodik yordam yetishmasligi
- d) Mavzuga oid adabiyotlar kamligi
- e) Boshqa: _____

7. Agar ilmiy izlanish bo'yicha bepul o'quv kurslari tashkil etilsa, qatnasharmidingiz?

- a) Ha, albatta
- b) Balki
- c) Yo'q

Natijalarni ishlov berish:

Yopiq savollar (variantli) — foizlarda tahlil qilinadi (masalan, 70% o'qituvchi ilmiy mavzuni tanlashda qiynaladi);

Likert shkalasi bo'yicha javoblar o'rtacha baho bilan tahlil qilinadi (1 dan 5 gacha);

Ochiq savollar — kontent tahlil orqali asosiy fikrlar guruhlanadi, misollar bilan bayon qilinadi.

Tadqiqot natijasida aniqlanishi mumkin bo'lgan jihatlar:

O'qituvchilarning ilmiy izlanishga bo'lgan tayyorlik darajasi;

Qaysi bosqichlarda ko'proq yordam kerakligi;

Ilmiy-metodik qo'llab-quvvatlashga ehtiyoj;

Ilmiy-tadqiqotga qiziqish darajasi va asosiy to'siqlar.

Tajriba-sinov ishlari natijalarining tahlili

Yuqoridagi diagramma(rasm 1)da talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlariga tayyorgarlik darajasidagi o'zgarish ko'rsatilgan. Ko'rinib turibdiki, tadqiqotdan so'ng tayyorgarlik darajasi 58% dan 78% gacha oshgan, bu esa 20 foizlik ijobiy o'sishni bildiradi. Diagramma natijalarni vizual tarzda tushunarli qilib ko'rsatadi. Agar kerak bo'lsa, bu grafikni hisobot yoki prezentatsiya uchun faylga ham aylantirib bera olaman

Xulosa:

O'tkazilgan tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatadiki, maqsadli va tizimli tashkil etilgan ilmiy-tadqiqot mashg'ulotlari talabalarning ilmiy izlanish faoliyatiga bo'lgan tayyorgarligini sezilarli darajada oshiradi. 20 foizlik o'sish bu yo'nalishdagi metodik ishlar samaradorligini isbotlaydi. Bundan kelib chiqadiki, bakalavriat bosqichidayoq talabalarga ilmiy-tadqiqot madaniyatini shakllantirish zarurdir.

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishida ilmiy-tadqiqot ishining har bir bosqichi muhim ahamiyatga ega bo'lib, izchil va tizimli yondashuvni talab qiladi. Tadqiqot jarayonining barcha bosqichlarida metodik aniqlik, nazariy asoslanganlik va amaliy samaradorlikni ta'minlash boshlang'ich sinf o'qituvchisi uchun zarur bo'lgan kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xolmuhamedov H.T. Pedagogik tadqiqot metodlari. – T.: Fan, 2021.
2. Rasulov B.Q. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – T.: TDPU, 2020.
3. Xojayev E., Saidov A. Ilmiy tadqiqot asoslari. – T.: Ilm Ziyo, 2019.
4. Sharipova M. Boshlang'ich ta'limda innovatsion yondashuvlar. – Samarqand, 2022.
5. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi Qonuni. – T.: Adolat, 2020.